

Křesťanská sociální etika

Jabok 2008

1. Úvod, literatura, definice, témata, metoda, biblické a historické inspirace

Předmět křesťanská sociální etika

- Je součástí teologické etiky, která se souběžně učí na Jaboku i ETF (Milfait).
- Stanovuje etické principy, zásady a normy, které se týkají nikoli chování jedince (= individuální etika), ale správného fungování sociálních struktur – institucí (rodina, ekonomika, politika, zákony, kultura, sociální služby atd.). V tom je rozdíl oproti etice v sociální práci (Fischer, Milfait), která se týká především rozhodování jednotlivého sociálního pracovníka.
- Jako každá teologie vychází z Bible a z tradice církve.
- Těsně souvisí s filozofií, politologií, sociologií, ekonomikou.
- Navazuje rovněž na praktickou teologii, protože ukazuje, jak se církev angažuje v sociální, politické a ekonomické oblasti.
- Na Jaboku je samostatným předmětem, neboť vytváří východisko pro etické jednání v sociální politice a částečně i v sociální práci – nabízí křesťanská kritéria k utváření politických a hospodářských systémů a institucí a k chování člověka v jejich rámci. Zároveň pomáhá k pochopení složitých strukturálních vazeb v současném globalizovaném světě.

Sociální nauka katolické církve

- Katolická církev se v posledních 120 letech tímto tématem intenzivně zabývala a vytvořila ucelený systém názorů na sociální témata, který považuje za závazný pro své členy a za závažný návrh pro všechny lidi dobré vůle (sociální nauka církve – SNC). Vyjádřila ho v dokumentech magisteria a nejnověji v Kompendiu sociální nauky církve (2004, česky 2007).
- Katolická církev považuje SNC za součást evangelizace, za jeden z pilířů nové evangelizace, která je závazná pro celou církev a pro každého jejího člena (JPII. – SRS). Je to druhá část jejího diakonického rozměru (vedle přímé sociální služby – charity), který je konstitutivním prvkem církve (vedle martyrie, liturgie a koinonie).
- Ostatní církve nemají takto systematické vyjádření, procházejí vlastním vývojem, ale v poslední době se stále více podílejí na sociálním myšlení katolické církve; některé dokumenty vydávají společné ekumenické komise (např. u nás Pokoj a dobro).
- Vzhledem k ekumenickému charakteru Jaboku se budeme zabývat pohledy různých církví, většinou však budeme vycházet ze SNC.

Základní literatura

- Církevní dokumenty:
 - 2. vatikánský koncil: Gaudium et spes
 - Kompendium sociální nauky církve
 - Pokoj a dobro

- Sociální encykliky
- Sociální pastýřské listy
- Další publikace:
 - Anzenbacher, Arno: Křesťanská sociální etika, úvod a principy
 - Katolická sociální nauka a současná věda
 - Martinek, Cyril: Cesta k solidaritě
 - Molitor, Bruno: Etika hospodářství
 - Novak, Michael: Katolické sociální myšlení a liberální instituce
 - Ockenfels, Wolfgang: Katolická sociální nauka

Témata přednášek

- 1. Úvod, literatura, definice individuální a sociální etiky, témata, metoda, bible a dějiny
- 2. Vývoj katolického sociálního myšlení
- 3. Protestantská sociální etika a alternativní teologické směry v katolické církvi
- 4. List Pokoj a dobro
- 5. Principy KSE: přehled, lidská důstojnost
- 6. Principy KSE: společné dobro, solidarita, subsidiarita, všeobecné určení statků; přehled oblastí KSE
- 7. Politika: stát a právo
- 8. Hospodářství, lidská práce
- 9. Kultura: výchova, vzdělání, umění, média
- 10. Rodina
- 11. Ekologie, mír
- 12. Globální sociální spravedlnost

Organizace výuky

- Rozvrh: úterý 10.15 – 11.45
- Každý týden kromě úterý po velikonocích (25.3.) a praxe 3. roč. Jaboku (14.-25.4.). Poslední hodina 13.5. Celkem 12 hodin.
- Pomůcky: prezentace ppt na JISu, dokumenty a literatura, informace z internetu
- Požadavky ke klasifikovanému zápočtu: test základních znalostí, ústní zkouška

Sociální skutečnost

- Sociální skutečností se rozumí společenská povaha člověka jako relativně samostatná předmětná oblast.
- Vzájemné působení jednotlivců konstituuje oblast sociální skutečnosti potud, pokud má institucionální charakter.
- Sociální zpevnění vzájemného působení lidí a lidských skupin ve strukturách představuje novou kvalitu – stav těchto struktur nelze vztahovat pouze k osobní odpovědnosti jednotlivců.

Sociální etika

- Sociální etika je součástí etiky, která se zabývá morálním hodnocením sociální skutečnosti – na rozdíl od etiky individuální, která se týká praxe a odpovědnosti jedince.

- Základní otázka: jsou institucionální útvary v dané společnosti spravedlivé?
- Na základě kritérií posuzuje vztahy, struktury, systémy pravidel, zákony, řády atd. z hlediska jejich spravedlnosti a podává návrhy na jejich zlepšení.
- Aplikace etických principů na konkrétní sociální skutečnost

Vzájemný vztah individuální a sociální etiky

- Člověk jako osobnost je nejen bytostí individuální, ale zároveň i bytostí sociální, která může společné hodnoty uskutečnit jen ve společenství.
- Např.: Překonání ekologických problémů, nezaměstnanosti a problému třetího světa není v moci jedince. Spíše jsou pokroky v těchto problémech možné jen skrze komplexní kooperaci mezi více odpovědnými osobami rozdílných oblastí systémů. Nakolik se jednotlivé osoby v tomto diskursním a kooperačním procesu morálně angažují, je téma individuální etiky.
- Dvě nedorozumění:
 - Redukce sociální etiky na individuální etiku: sociální problémy se vyřeší samy od sebe, když jednotlivci budou jednat eticky dobře a správně - sociální problémy jsou vyvolávány jen osobními mezilidskými konflikty. Optimalizace sociálních poměrů nastane automaticky optimalizací osobní praxe (ekologie, válka, nezaměstnanost, třetí svět...).
 - Redukce individuální etiky na sociální etiku: osobní jednání je viděno jenom jako nutný následek daných sociálních poměrů, struktur, regulačních systémů.

Sociální etika základní a speciální

- Základní sociální etika vychází z biblických a teologických kritérií a stanovuje hodnoty, principy a normy, které je třeba dodržet, aby dané sociální skutečnosti byly spravedlivé (témata 5, 6).
- Speciální sociální etika se zabývá konkrétními sociálními skutečnostmi (stát, hospodářství, kultura, rodina, mezinárodní vztahy, ekologie, globální spravedlnost apod.), aplikuje na ně stanovené hodnoty, principy a normy a navrhuje, co lze udělat pro to, aby byly spravedlivější (témata 7-12).

Biblické inspirace

- Biblické poselství nenabízí žádné modely, žádná konkrétní, přímo přesaditelná hodnotící kritéria a pokyny k utváření vzhledem k sociální oblasti.
- Přináší základní jistoty a konfrontuje nás s požadavkem, že tyto jistoty musí být základem kritérii, podle kterých má být eticky posuzovány sociální instituce.
- Sociální opce obsažené v biblických motivech:
 - opce pro univerzální uznání důstojnosti člověka,
 - pro svobodu a osvobození,
 - pro chudé,
 - pro pokoj,
 - pro stále větší spravedlnost
 - pro ochranu stvoření.

Biblické inspirace

- Setkáváme se s:
 - „Desakralizací přírody“ (svět není bohem ani prostorem plným bohů, nýbrž je Božím stvořením, svěřeným člověku)
 - „Desakralizací politiky“ (vyjití z Egypta - Izraelci motivovaní vírou odmítnou poslouchat „božského faraona“ a volí cestu ke svobodě /je třeba více poslouchat Boha než lidi/)
 - „Desakralizací moci“ (starozákonní konflikt prorok-král, kdykoliv se chtěl panovník chovat jako Bůh, prorok jej vysvléká z této posvátné role: „jsi jenom člověk“).
- Resumé:
 - Biblické sociální opce jsou dost všeobecné a málo diferencované, určují přesto ze základních jistot důležité cíle, principiální orientaci a nasměrování.
 - Pro křesťanskou angažovanost jsou nedostačující. Vyžaduje se doplnění o kompetenci ve věcných oblastech a tématických polích.

Sociální etika v dějinách křesťanství

- Patristika: ne systematické pojednání, ale rozvíjení biblických principů
- Středověk: spravedlnost jako jedna z hlavních ctností (Tomáš Akvinský)
- Novověk: v době vzniku velkých sociálních problémů teologie mlčí, později ji nahrazují vyjádření magisteria.
- Moderní doba: sociální nauka církve – aplikace etických principů na konkrétní sociální problémy 19. a 20. století